

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СЕРТИФІКАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ (ҐРУНТІВ) СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

З кожним роком в Україні змінюється вимога споживача до харчової продукції. Основним чинником для відбору так званої продуктової корзини для покупця стає не ціновий критерій, а саме якість продукції, її відповідність установленим нормам виготовлення й екологічна чистота продукції. Одним з головних показників доброякісної харчової продукції є вирощування її в екологічно безпечній зоні, на землях сільськогосподарського призначення, де провадиться комплексний моніторинг ґрунтів.

Експерти Організації з безпеки та співробітництва у Європі (ОБСЄ) дійшли висновку, що в Україні залишилось лише 6% екологічно чистої території. Обсяг токсичних відходів, за даними екологів, досяг 5 мільярдів тон. ОБСЄ відзначає, що це вони є головним джерелом забруднення ґрунту й води, що викликає проблеми щодо здоров'я населення країни. Тому на рівні із завдання охорони й підвищення родючості ґрунтів постає нагаль-

ним новий для українського законодавства напрямок діяльності – сертифікація земель (ґрунтів) сільськогосподарського призначення. В даному випадку йдеться про встановлення відповідності тієї чи іншої земельної ділянки категоріям якості, закріпленим у нормативних документах.

На теоретичному рівні сертифікація земель (ґрунтів) сільськогосподарського призначення ще зовсім не досліджена. Більш розробленим є широкий аспект з екологічної сертифікації. Своїми працями вагомий внесок у розвиток останньої, а також сертифікації товарів зробили такі вчені, як Д.І. Сапожник, К.Г. Кошман, Л.В. Тихоненко, Л.Ф. Кожушко, М.П. Скрипчук, Н.В. Язвинська, Т.Г. Ковальчук та ін. [Див.: 3-5].

(Зокрема Т.Г. Ковальчук вважає, що виробництво якісних і безпечних продуктів харчування є гарантією реалізації конституційних прав громадян на безпечне для здоров'я і життя довкілля

[4, с.73]).

Сертифікація продукції, як інструмент технічного регулювання й обов'язковість її проведення, передбачена законами й підзаконними нормативно-правовими актами України, наприклад, такими, як Законами України «Про захист прав споживачів» [2; 1991. – № 30. – Ст. 379] і Законами України «Про пестициди і агрохімікати» [1; 1995. – № 14. – Ст. 91], «Про стандартизацію і сертифікацію» [1; 1993. – № 27 – Ст. 289], «Про зовнішньоекономічну діяльність» [1; 1997. – № 7. – Ст. 56], а також Указ Президента «Про додаткові заходи щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи» [10; 1993. – № 9] та ін. Правила і процедури такої сертифікації відповідають вимогам системи ГАТТ (генеральна угода з тарифів та торгівлі) та СОТ (світова організація торгівлі), які постійно вдосконалюються і узгоджуються.

Отримання сертифікату як гарантії якості особливо потребують землі зі статусом спеціальних сировинних зон, що використовуються для виготовлення продуктів дитячого й дієтичного харчування. Спеціальні сировинні зони мають відповідати вимогам з високим рівнем родючості ґрунтів, нормативно обґрунтованої віддаленості від промислових підприємств. Підставою для їх створення є агроєко-

логічне обґрунтування, що видається науково-дослідною установою згідно з визначеними критеріями і нормативними показниками придатності угідь. На підтвердження статусу особливої сировинної зони, з урахуванням усіх вимог повинен видаватися земельний (ґрунтовий) сертифікат акредитованим органом із сертифікації земель (ґрунтів) сільськогосподарського призначення.

Землі навколо шкідливих виробництв, автомобільних шляхів, ґрунти, перенасичені неорганічними добривами, засмічені відходами, радіоактивно заражені землі внаслідок вибуху на Чорнобильській АЕС та інших шкідливих антропогенних аварій, є непридатними для вирощування будь-яких сільськогосподарських культур, бо створюють загрозу для здоров'я населення. Такі землі вимагають контролю за допомогою перевірки їх відповідності установленим стандартам, а в разі невідповідності вони повинні вилучатися зі складу земель сільськогосподарського використання.

Актуалізує поширення сертифікації земель і спрямованість України на набуття членства у Європейському Союзі. Для цього потрібно привести у відповідність зі стандартами ЄС показники родючості ґрунтів і ступінь їх захисту. У матеріалах конфе-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

ренції «План дій Україна – Європейський Союз» поставлено завдання забезпечити прогрес у наближенні до законодавства ЄС у сфері відстеження харчового ланцюга «від лану до столу», а також загальних принципів і вимог до безпеки продуктів харчування [6, с. 15] Як бачимо, землі сільськогосподарського призначення вважаються першоосновою для вирощування безпечної, екологічно чистої продукції, а сертифікація цих земель (ґрунтів) є реалізацією прав споживачів на якісну й належну продукцію, що є обов'язковою вимогою всіх розвинених європейських держав.

Варто зазначити, що сертифікація земель (ґрунтів) сільськогосподарського призначення є перспективним напрямом розвитку законодавства. Сьогодні на розгляд Верховної Ради подано проекти законів «Про органічне виробництво» (від 2007 р.) [9] і «Про державну агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення» (в останній редакції від 2008 р.) [7]. Згідно з цими проектами законів сертифікація земель полягає у засвідченні відповідності земельної ділянки вимогам, установленим у нормативних документах, категоріям їх якості, придатної для вирощування певних сільськогосподарських культур і проведення

агротехнічних заходів. За результатами цього видаватиметься документ, що підтверджуватиме відповідність ідентифікованої земельної ділянки вимогам певної категорії якості. Таким чином, із прийняттям цих важливих законів сертифікація земель стане необхідним заходом для сільськогосподарського товаровиробника. Але це не виключає потреби у прийнятті самостійного закону «Про сертифікацію земель (ґрунтів) сільськогосподарського призначення» для закріплення і введення в дію механізму сертифікації таких ґрунтів на всій території країни як одного з провідних заходів моніторингу ґрунтів з метою охорони здоров'я населення.

Підготовка й опрацювання проектів нормативно-правових і організаційно-методичних документів, які мають регулювати відносини у сфері сертифікації земель, на даний час активізувались. Згідно з наказом Міністерства аграрної політики України № 235 від 9 квітня 2008 року «Про добровільну сертифікацію земель (ґрунтів) сільськогосподарського призначення» це завдання покладається на Державний технологічний центр охорони родючості ґрунтів, який є головним органом сертифікації земель (ґрунтів) сільськогосподарського призначення [8]. Зазначена процедура провадиться

з метою сприяння ефективному використанню останніх, установленню їх придатності для виробництва сільськогосподарської конкурентоспроможної продукції. На жаль, на сьогодні не створено достатньої законодавчої бази для повного втілення добровільної сертифікації земель. Її проведення регулюється тільки відомчими нормативними актами. Зазначений наказ Міністерства аграрної політики України встановлює порядок створення органів, відповідальних за цей процес, а державні стандарти, зокрема ДСТУ та СОУ, з акредитації органів, зобов'язаних здійснювати сертифікацію, правила визначення вартості робіт, порядок реєстрації об'єктів сертифікації, оцінювання і встановлення якості земельної ділянки та ін.

Царина застосування земельного сертифікату на відповідність певній категорії якості надзвичайно широка. Можна назвати 2 напрямки його використання. Перший – коли земля є джерелом родючості й неодмінним компонентом для вирощування сільськогосподарської продукції. У цій сфері сертифікація необхідна для підтвердження якості сільськогосподарської продукції з подальшим її маркуванням як екологічно чистої. Сертифікація земельних ділянок провадиться добровільно, на замовлення виробника з метою:

(а) підтвердження органічної чистоти вирощуваної продукції; (б) запобігання реалізації продукції, яка є небезпечною для життя, здоров'я чи навколишнього природного середовища; (в) підвищення її конкурентоспроможності; (г) сприяння споживачеві в компетентному виборі продукції; (д) створення умов для участі суб'єктів підприємницької діяльності в міжнародному економічному, науково-технічному співробітництві й у міжнародній торгівлі. Одразу ж виникає проблема, як гарантувати, що сертифікована земля, придатна для вирощування сільськогосподарських культур, залишатиметься такою й надалі. Звісно, сертифікат є строковим, установленим спеціальним органом із сертифікації, але гарантувати рівень захищеності ґрунтів протягом його дії може тільки систематичне проведення моніторингу ґрунтів з подальшою видачею агрохімічного паспорта для кожної земельної ділянки і проведення відповідного спостереження. Крім того, моніторинг ґрунтів проводить попередній аналіз ґрунту для сертифікованої земельної ділянки. Відповідність сертифікованого ґрунту певній категорії якості встановлюється на підставі даних агрохімічного паспорта й агрохімічного обстеження землі, що в комплексі і становлять со-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

бою моніторинг.

Урожай сільськогосподарської продукції отриманої на землях сільськогосподарського призначення, вимагає проходження окремої сертифікації.

До іншої сфери використання сертифіката земельної ділянки належить погляд на землю (ґрунти) сільськогосподарського призначення як на самостійний об'єкт цивільних правовідносин у системі товарообороту. У цій царині якість ґрунтів відіграє важливу роль для визначення їх економічної вартості як природного ресурсу і грошової оцінки земельних ділянок. Для здійснення експертної грошової оцінки обов'язково мають бути в наявності матеріали про фізичні характеристики конкретної земельної ділянки, якість її ґрунту, характер і стан земельних поліпшень, її використання згідно із Постановою Кабінету Міністрів «Про експертну грошову оцінку земельних ділянок» [11, 2002. – № 42. – Ст. 1941] Таким чином, земельний сертифікат установлює належність земельної ділянки до певної категорії якості, що служить підставою для оцінки вартості земель сільськогосподарського призначення.

Згадуваний наказ Міністерства аграрної політики України акцентує увагу саме на добровільній основі такої процедури, тобто сертифікація не має

імперативного характеру проведення і здійснюється за бажанням власника земельної ділянки або землекористувача. Землі сільськогосподарського використання хоча й не віднесені законодавцем до обов'язкових об'єктів сертифікації, але при зверненні заявника провадиться на відповідність усім вимогам, які вважаються імперативними.

Добровільна сертифікація може здійснюватись на договірних умовах між заявником і Державним технологічним центром охорони родючості ґрунтів. Її правила встановлюються органами з добровільної сертифікації, які подають Державному комітетові України по стандартизації, метрології та сертифікації інформацію для їх реєстрації у встановленому Комітетом порядку.

Господарі землі мають гарантоване право володіти своєю власністю й використовувати її за своїм розсудом. Установити обов'язкову сертифікацію земель сільськогосподарського призначення на сьогодні неможливо, тому що це є втручанням з боку держави у приватну власність, що порушує конституційні права власників земельних ділянок. Але сертифікація таких земель вкрай необхідна для гарантії якості й безпеки продукції, яка вирощується на них. Для досягнення цієї мети держава може

заборонити торгівлю деякими видами продукції (наприклад, з дієтичного й дитячого харчування), яка вирощується на несертифікованих землях і яка не має відповідного маркування. Това-

ровиробники ж повинні усвідомлювати свою вигоду із отримання сертифіката земель (ґрунтів) сільськогосподарського використання і провадити її добровільно.

Список літератури: 1. Відомості Верховної Ради України. 2. Відомості Верховної Ради УРСР. 3. *Клименко М.О., Скрипчук П.М.* Екологічна сертифікація як інструмент виробництва та споживання екологічно чистої продукції // Економіка України. – 2006. – № 3 – С. 55-63. 4. *Ковальчук Т.Г.* Законодавче забезпечення якості та безпеки продуктів харчування // Вісн. Київ. ун-ту: Юрид. науки. – 1998. – № 36 – С. 30-36. 5. *Кошман К.* Становлення та розвиток стандартизації в Україні // Підпр-во, госп-во і право. – 2002. – № 11. – С. 33-34. 6. План дії «Україна – Європейський Союз» // Система екологічного менеджменту – ІЗО 14001: Екологічний аудит: Матер. між нар. наук.-практ. конф. 12-18 квітня 2005 р. – К.: Центр «Екологія, Наука, Техніка» т-ва «Знання України», 2005. – С. 15, 16. 7. «Про державну агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення»: Проект Закону України № 2627 // www.gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=32726. 8. Про добровільну сертифікацію земель сільськогосподарського призначення [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства Аграрної політики від 09.04.2008 р., № 235. – Режим доступу: www.nau.kiev.ua 9. «Про органічне виробництво»: Проект Закону України № 0959 // http://www.gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=30915. 10. Урядовий кур'єр. 11. Офіційний вісник України.

Надійшла до редакції 30.09.2008 р.

УДК 349.42.001.73

Х.Н. Алієва, аспірантка
Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого, м. Харків

ПРО ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ Й РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ

Коли йдеться про земельну реформу в аграрному секторі, то вона збігається з аграрною як за цілями й завданнями, так і за

суб'єктами землеволодіння й господарської діяльності на землі, на яких вона спрямована. Обидві вони тісно взаємо-